

3. A középiskolák 9. osztályaiban végzett felmérések

A középiskolák objektív összehasonlítására alkalmas adatok összegyűjtésére és feldolgozására irányuló többéves kutatás részeként 1999/2000-ben, 2000/2001-ben, 2001/2002-ben és 2002/2003-ban felkértünk a középiskolákat, hogy minden 9. osztályt elkezdő középiskolai tanulóval töltsenek ki egy 15 kérdést tartalmazó kérdőívet, amelyből egyrészt következtetni lehet a tanulók szociális körülményeire, másrészt az általános iskolai tanulmányi eredményeire.

A felmérések célja az volt, hogy összefüggéseket keressünk a középiskolai tanulmányokat kezdő tanulók helyzete (bemenő adatok) és az azt elvégzők eredményességi mutatói (kimenő adatok) között azért, hogy e két adatsor viszonyából következtetéseket vonhassunk le a tanulók fejlődésére, az iskolák munkájára. Meg kell jegyeznünk azonban azt is, hogy az eltérő funkciót betöltő iskolák kulcsfontosságú eredményességi mutatói közé nem azonos mértékben tartoznak az általunk vizsgált mutatók.

A BEÉRKEZETT KÉRDŐÍVEK SZÁMA ÉS MEGOSZLÁSA

Az 1999/2000-es tanévben az iskolák átlagosan 73%-a, a 2000/2001-esben 79%-a, a 2001/2002-esben 82%-a, a 2002/2003-asban 90%-a küldte vissza a kitöltött kérdőíveket. 2000-ben a válaszoló iskolák tanulóinak 88%-a, 2001-ben 90%-a, 2002-ben 90%-a, 2003-ban 90,5%-a töltötte ki a kérdőíveket. Az 1999/2000-es tanévi felmérés bírálható volt amiatt, hogy a fővárosi iskolák viszonylag nagy arányban tagadták meg a válaszadást, az utolsó három évben ez a helyzet javult (lásd 64. táblázat). 2000-ben tizenhat, 2001-ben már csak nyolc, 2002-ben öt olyan iskola volt, ahol a tanulók kevesebb, mint fele válaszolt (ezek az iskolák a továbbiakban nem szerepelnek az iskolasorrendekben). A kérdőívek kitöltése természetesen nem volt kötelező, és név nélkül történt. Mindezt figyelembe véve a válaszadási arány jónak mondható. A következő táblázatokból látható, hogy egyik dimenzió mentén sincs nagyon nagy különbség a válaszadás szempontjából az egyes iskolatípusok között.

61. táblázat • A kérdésekre válaszoló tanulók aránya a kérdőívet visszaküldő iskolákban, 1999/2000–2002/2003

Tanév	A kérdőíveket kitöltő tanulók aránya (%)						
	90 felett	80–89,9	70–79,9	60–69,9	50–59,9	40–49,9	40 alatt
1999/2000	55,9	28,1	7,3	4,5	2,0	1,4	0,9
2000/2001	63,2	25,0	5,7	3,5	1,7	0,4	0,6
2001/2002	60,4	28,5	7,1	2,2	1,1	0,4	0,3
2002/2003	48,4	35,4	11,1	3,6	1,3	0,3	0,0

62. táblázat • A kérdőívet visszaküldő iskolák megoszlása iskolatípusonként, 1999/2000–2002/2003

Iskolatípus	Beküldő iskolák száma				Beküldő iskolák aránya (%)			
	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Gimnázium	219	257	261	325	73,7	83,2	84,5	87,6
Művészeti középiskola	5	13	11	19	25,0	61,9	52,4	86,4
Szakközépiskola	332	350	363	406	77,9	86,4	89,6	91,0
Vegyes középiskola	154	161	168	141	81,9	86,1	89,8	92,2
Összesen	710	781	803	891	76,3	84,6	87,0	89,8

63. táblázat • A kérdőívet visszaküldő iskolák fenntartók szerint megoszlása, 1999/2000–2002/2003

Iskolafenntartó	Beküldő iskolák száma				Beküldő iskolák aránya (%)			
	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Megyei önkormányzat	173	202	210	215	77,6	94,0	97,7	88,1
Települési önkormányzat	435	449	466	513	79,4	82,2	85,4	93,4
Központi költségvetési szerv	23	27	26	30	65,7	90,0	86,7	85,7
Egyház, felekezet	54	65	68	77	79,4	91,6	95,8	85,6
Alapítvány	22	31	27	44	53,7	67,4	58,7	77,2
Egyéb	3	7	6	12	18,8	46,7	40,0	70,6
Összesen	710	781	803	891	76,3	84,6	87,0	89,8

64. táblázat • A kérdőívet visszaküldő iskolák megoszlása településtípusonként, 1999/2000–2002/2003

Település-nagyság	Beküldő iskolák száma				Beküldő iskolák aránya (%)			
	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Budapest	97	169	175	209	44,1	74,5	77,1	84,6
100 000 felett	153	151	145	162	90,5	88,8	85,3	91,0
50 001–100 000	118	112	119	121	89,4	88,2	93,7	92,4
25 001–50 000	110	104	112	116	87,3	85,3	91,8	89,9
10 001–25 000	142	149	150	171	82,1	87,7	88,2	91,9
5 001–10 000	67	72	72	74	84,8	97,3	97,3	93,7
5 000 alatt	23	24	30	38	71,9	72,7	90,9	90,5
Összesen	710	781	803	891	76,3	84,6	87,0	89,8

Az eredményességi mutatók (felvételi írásbeli átlaga, felvételi arány) szerinti iskolasorrendek és a válaszoló iskolák aránya között nincs összefüggés, azaz a válaszadást nem befolyásolta, hogy az adott iskola hol helyezkedik el a különböző iskolasorrendekben. A felmérések során 971 iskola legalább egy alkalommal visszaküldte a kitöltött kérdőíveket, legalább kétszer válaszolt 884 iskola, legalább háromszor válaszolt 785 iskola, mind a négy alkalommal 542 intézmény tette ezt meg, és mindössze 14 olyan iskoláról tudunk, akik mindig tartózkodtak a válaszadástól. *Mindezek alapján a felmérés reprezentációja megfelelő, a leszűrt tanulságok jól megalapozottnak tekinthetők.*

A KÖZÉPISKOLAI TANULMÁNYAIKAT ELKEZDŐ TANULÓK HELYZETE

A 9. osztályosoknak kiküldött kérdőívből az alábbiakat tudtuk meg a tanulókról:

- lakóhelyük és általános iskolájuk településnagyságát;
- szüleik iskolai végzettségét;
- a munkanélküli szülők és az általános iskolában rendszeres nevelési segélyben részesülők számát;
- a tanuló korábbi tanulmányai során hány szakkör munkájában vett részt;
- 8 tantárgy általános iskolai tanulmányi eredményeit;
- az iskolai keretek közötti, illetve az azon kívüli nyelvtanulás időtartamát.

A továbbiakban a fenti információk alapján kialakított mutatók alapján elemezzük a 9. osztályosok helyzetét.

A középiskolai tanulók lakóhelyének településmérete

A középiskolában továbbtanulók vizsgálhatóak születési helyük, lakóhelyük és/vagy általános iskolájuk településének lélekszáma szerint is. A 2000. évi felmérés értékelésekor a születési hely szerinti vizsgálat nem vált be, hiszen a kistelepülésen lakó szülők gyermekei nagy többségükben egy közeli nagyobb település kórházában születtek, ezért a 2001., a 2002. és a 2003. évi felmérésben a lakóhelyre kérdeztünk rá.

65. táblázat • A válaszoló 9. osztályosok aránya születési, lakóhelyük* és általános iskolájuk székhelyének nagysága szerint, 1999/2000–2002/2003 (%)

Településnagyság	Év	Budapest	100 000 felett	50 000–100 000	25 000–49 999	10 000–24 999	5 000–9 999	5 000 alatt
Születési hely	2000	16,1	26,4	15,2	19	18,9	3,1	1,3
Lakóhely	2001	15,1	12,6	8,1	8,4	15,6	10,2	30,1
Lakóhely	2002	14,1	12,2	8,3	8,7	15,7	10,0	30,9
Lakóhely	2003	14,9	12,7	8,00	8,3	15,1	10,4	30,7
Általános iskola székhelye	2000	10,2	16,1	10,3	10,9	16,8	9,6	26,1
Általános iskola székhelye	2001	16,2	14,2	9,4	9,4	16,5	10	24,2
Általános iskola székhelye	2002	15,3	13,8	9,7	9,9	16,8	9,9	24,6
Általános iskola székhelye	2003	16,1	14,1	9,2	9,3	15,5	9,6	26,2

*A születési/lakóhely, illetve az általános iskola székhelyére válaszolók aránya azért is eltérhet, mert csak a Magyarországon született, illetőleg a hazai általános iskolákban végzők adatait dolgoztuk fel.

66. táblázat • A lakosság és az általános iskolások száma és aránya településméret szerint, 1999/2000–2002/2003

Település lélekszáma	Települések száma*	Lakosság száma*	Lakosság számaránya*	Az általános iskolai tanulók aránya**			
				1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Budapest	1	1 811 552	18,0	10,2	16,2	15,3	16,1
100 000 felett	8	1 141 758	11,4	16,1	14,2	13,8	14,1
50 000–100 000	12	749 687	7,5	10,3	9,4	9,7	9,2
25 000–49 999	25	814 594	8,1	10,9	9,4	9,9	9,3
10 000–24 999	90	1 386 661	13,8	16,8	16,5	16,8	15,5
5 000–9 999	138	959 069	9,6	9,6	10,0	9,9	9,6
5 000 alatt	2 861	3 179 903	31,7	26,1	24,2	24,6	26,2
Összesen	3 135	10 043 224	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*A KSH 2000. január elsejei adatai szerint.

** A kérdőívet kitöltő tanulók körében.

61. megállapítás

A kérdőíveket beküldő középiskolákban továbbtanulók településtípusonkénti számaránya nem hasonlítható össze közvetlenül a lakosság számarányával, mivel a különböző településtípusok iskolái eltérő arányban szolgáltatott adatokat (lásd 64. táblázat). Ha azonban a beküldő iskolák arányszámát figyelembe vevő átszámítást elvégezzük, kiderül, hogy *míg az 5000 főnél kisebb településeken él a magyar lakosság közel egyharmada, ezek általános iskoláiból a tanulók alig több mint egynegyede tanul tovább a középiskolákban.*

Az egyes településtípusok középiskolái összehasonlíthatóak abból a szempontból, hogy diákjaik milyen nagyságú településeken laknak, illetve tanultak.

67. táblázat • A településtípusok iskoláiban tanuló diákok megoszlása lakhelyeik településeinek összetétele szerint

Középiskola településmérete	Év*	Iskolák száma	A 9. osztályosok lakhelyének települése (%)						
			Budapest	100 ezer fő felett	50–100 ezer fő	25–50 ezer fő	10–25 ezer fő	5–10 ezer fő	5 ezer fő alatt
Budapest	2001	170	71,8	0,1	2,0	1,7	9,8	7,0	7,6
	2002	176	69,2	0,2	2,4	2,1	9,9	7,9	8,3
	2003	208	69,8	0,2	2,2	1,8	9,7	8,3	7,9
Nagyváros	2001	151	0,1	52,7	0,4	2,5	6,4	8,2	29,8
	2002	145	0,1	52,6	0,2	2,7	6,3	8,3	29,8
	2003	162	0,1	52,1	0,3	2,4	6,0	8,6	30,5
Közepes város	2001	111	0,1	0,2	46,6	1,7	8,0	6,5	36,9
	2002	118	0,1	0,2	45,5	1,6	8,2	6,2	38,2
	2003	121	0,1	0,1	45,8	1,7	7,1	6,1	39,1
Kisváros	2001	104	0,4	0,8	0,3	48,0	7,5	7,1	35,9
	2002	112	0,3	0,8	0,3	49,0	6,7	6,7	36,2
	2003	115	0,4	0,8	0,3	49,1	6,7	7,5	35,1
Legkisebb város	2001	150	1,2	0,3	1,6	1,6	50,2	9,6	35,5
	2002	151	0,8	0,4	1,6	1,5	49,7	9,2	36,7
	2003	168	1,3	0,3	1,4	1,4	48,6	9,2	37,8
Kistelepülés	2001	96	0,4	1,6	1,9	3,1	8,5	34,7	49,8
	2002	102	0,7	2,2	2,0	3,1	8,0	33,1	51,0
	2003	108	0,5	2,1	2,1	3,2	8,0	34,5	49,6

*Az 1999/2000-es felmérésben születési helyet kérdeztünk, lakhelyet nem, ezért hiányoznak a táblázatból az adatok.

62. megállapítás

A főváros középiskoláinak tanulói 70%-ban Budapesten laknak, átlagosan 16%-uknak a tízezer lakos alatti településeken van az állandó lakhelye, mintegy 10%-uknak szülei 10–25 ezer lakosú város polgárai, a többiek nagyobb települések lakói. Az adatok a következő módon értelmezhetőek: 13-22 olyan középiskola küldte be a kérdőíveket, amelyekben a tanulóknak több mint 92-93%-a a fővárosban lakik, ezekbe a többi tanuló kisvárosokból, falvakból jár be. A fővárosi iskolák 30%-a tanulóinak több mint 90%-a fővárosi lakos, az iskolák 20%-a tanulóinak 80-90%-a lakik Budapesten. Az iskolák 22%-a olyan, hogy tanulóinak 20-30%-a, 16%-a olyan, hogy tanulóinak 30-40%-a, 10%-a olyan, hogy tanulóinak 40-50%-a vidéki. Mintegy 6-8 olyan budapesti iskola van, ahol a tanulók több mint fele más településről jár be.

A százezer lakos feletti nagyvárosok tanulóinak 52-53%-a helyben lakik, 3%-uk a 25–100 ezer lakosú városokból, 15%-uk az 5–25 ezer lakosú kisvárosokból, 30%-uk a kis falvakból jár be. A közepes városok (50–100 ezer lakos) tanulóinak 46-47%-a helyben lakik, 14-15%-uk a kisebb városokból, 37-39%-uk a kis falvakból jár be. A kisvárosok (25–50 ezer lakos) tanulóinak 48-49%-a helyben lakik, 13-14%-uk a kisebb városokból, 35-36%-uk a kis falvakból jár be. A legkisebb városok (10–25 ezer lakos) tanulóinak 50%-a helyben lakik, 10%-uk az 5–10 ezer lakosú településekből, 36-38%-uk a kis falvakból jár be. A kisebb települések (tízezer lakos alatt) iskoláiba bejáró tanulók harmada helyben lakó, fele a kis falvakból jár be.

A tanulók szüleinek iskolai végzettsége

A tanulók szüleinek legmagasabb iskolai végzettségét egy olyan mutatóval kategorizáltuk, amely a *tanulással eltöltött évek számára utal*. E mutatót úgy számítottuk, hogy az általános iskolát 4, illetve 8, a szakmunkásképzőt 8+3, a gimnáziumi érettségit 8+4, a szakközépiskola elvégzését (technikusi oklevél) 8+5, a főiskolai diplomát 12+4, az egyetemi diplomát 12+5 évvel vettük figyelembe.

68. táblázat A kérdőívet kitöltő tanulók szüleinek legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása, 1999/2000–2002/2003 (%)

Szülő	Év	Befejezetlen általános iskola	8 általános	Szaktanácsképző	Technikus	Gimnáziumi érettségi	Főiskola	Egyetem	Összes válasz
Apa	2000	0,1	5,6	37,7	26,8	8,2	11,3	10,3	100,0
	2001	0,0	5,0	35,2	27,7	8,1	12,5	11,5	100,0
	2002	0,0	5,2	35,7	28,0	8,1	12,1	10,8	100,0
	2003	0,2	5,1	33,8	29,0	7,9	12,3	11,8	100,0
Anya	2000	0,1	10,9	21,5	24,3	18,5	17,6	7,0	100,0
	2001	0,1	9,5	20,1	24,4	18,8	19,1	8,1	100,0
	2002	0,1	9,9	20,5	24,8	18,1	19,0	7,6	100,0
	2003	0,2	9,2	18,8	26,9	16,9	19,1	8,7	100,0

A középiskolák között igen nagy a különbség 9. osztályos tanulók szüleinek átlagos iskolai végzettsége szempontjából.

69. táblázat • A középiskolák száma és aránya a tanulók szüleinek átlagos iskolázottsági mutatója szerint, 1999/2000–2002/2003

Iskolázottsági mutató (év)	16 felett	15–16	14–14,9	13–13,9	12–12,9	11–11,9	10–10,9	10 alatt	Összesen
Apa	2000	7	20	70	104	243	235	29	710
	2001	13	32	87	129	269	234	18	783
	2002	12	40	80	124	293	238	16	804
	2003	6	33	56	147	254	344	42	882
Anya	2000	5	24	71	117	222	215	54	710
	2001	5	39	99	136	256	209	38	783
	2002	8	39	97	152	251	217	39	804
	2003	9	34	63	144	272	299	66	893
Apa	2000	1,0	2,8	9,9	14,7	34,2	33,1	4,1	100,0
	2001	1,7	4,1	11,1	16,5	34,4	29,8	2,3	100,0
	2002	1,5	5,0	10,0	15,4	36,4	29,6	2,0	100,0
	2003	0,7	3,7	6,3	16,6	28,7	38,9	4,8	100,0
Anya	2000	0,7	3,4	10,0	16,5	31,3	30,3	7,6	100,0
	2001	0,6	5,0	12,6	17,4	32,7	26,7	4,9	100,0
	2002	1,0	4,9	12,1	18,9	31,2	27,0	4,9	100,0
	2003	1,0	3,8	7,1	16,3	30,8	33,8	7,5	100,0

63. megállapítás

A számok megoszlásából látható, hogy az országban csak néhány iskola van, ahol a 9. osztályos tanulók szüleinek átlagos iskolázottsága tíz év alatt marad (a szülők jelentős része 8 általánosnál kevesebbet végzett), az iskolák átlagosan 40%-ában az átlagos iskolázottság 12 év alatt (érettségi) marad. A középiskolák további harmadában a szülők átlagos iskolázottsága tizenkét év (érettségi), további 25-35%-ában a szülők iskolai végzettsége e szint felett van. Ezek közül 30-40 középiskola olyan (az iskolák 5%-a), ahol a 9. osztályos tanulók szüleinek átlagos iskolázottsága meghaladja a 15 évet, tehát többségük diplomás.

70. táblázat • Korrelációs együtthatók (az összefüggés mértéke) a lakóhely, az általános iskola székhelyének településmérete és a szülők iskolázottsága között (a négy felmérésben átlagosan)

Iskolázottság	Az általános iskola települése	Lakóhely
Apa	0,63	0,60
Anya	0,62	0,59
Szülők	0,63	0,60

64. megállapítás

A fenti táblázat adataiból látható, hogy az általános iskola településmérete némileg szorosabban függ össze a szülők iskolázottságával, mint a lakóhelyé. Az is megállapítható, hogy a nagyobb településeken a szülők átlagos iskolázottsága magasabb, mint a kisebbeken.

A tanulók anyagi háttere

A kitöltött kérdőívek alapján három mutató képezhető, amelyek a középiskolák tanulóinak anyagi helyzetével kapcsolatosak. Ezek a munkanélküli szülők aránya, az általános iskolában rendszeres nevelési segélyben részesülő tanulók aránya, illetve az általános iskolában ingyenes étkeztetést kapó diákok aránya. A 2000. évi felmérés alapján kiderült, hogy az ingyenes étkeztetés vizsgálata nem ad szignifikáns összefüggéseket a többi tényezővel, ezért a következő három évben már az erre vonatkozó kérdést nem tettük fel.

71. táblázat • A 9. osztályos tanulók anyagi hátterét leíró mutatók alapadatai, 1999/2000–2002/2003

		Munkanélküli apa	Munkanélküli anya	Nevelési segélyt kapott
Összes válaszoló (fő)	2000	61 414	61 414	56 553
	2001	69 412	69 412	69 412
	2002	71 184	71 184	71 184
	2003	76 516	76 516	76 516
Érintett tanuló (fő)	2000	8 910	10 974	14 263
	2001	5 478	7 969	15 626
	2002	5 373	8 053	15 567
	2003	7 105	10 379	14 069
Érintett tanuló (%)	2000	14,5	17,9	25,2
	2001	7,9	11,5	22,5
	2002	7,6	11,3	21,8
	2003	9,3	13,6	18,4

65. megállapítás

A munkanélküliek aránya e táblázat szerint 2000-ben lényegesen magasabbnak látszik, mint 2001–2003-ban. Ennek az a magyarázata, hogy változott a kérdőívben az erre vonatkozó kérdés: 2001-től kezdődően az egy éven belüli munkanélküliségre kérdeztünk rá. Az általános iskolában nevelési segélyben részesülők aránya nem lényeges mértékben, de csökkent a négy vizsgált tanévben.

72. táblázat • A középiskolák száma és aránya a munkanélküli szülők és a nevelési segélyben részesülő tanulók aránya szerint, 1999/2000–2002/2003

	1999/2000		2000/2001		2001/2002		2002/2003	
	Iskola	%	Iskola	%	Iskola	%	Iskola	%
Munkanélküli szülők aránya								
0	3	0,4	10	1,3	7	0,9	26	3,0
0,1–10,0	155	21,8	424	54,2	479	59,6	400	45,2
10,1–20,0	333	46,9	291	37,2	272	33,8	338	38,2
20,1–30,0	175	24,6	52	6,6	44	5,5	93	10,5
30,1–40,0	41	5,8	5	0,6	2	0,2	22	2,5
40 felett	3	0,4	1	0,1	–	–	5	0,5
Összesen	710	100,0	783	100,0	804	100,0	884	100,0
Nevelési segélyben részesülők aránya								
0	4	0,6	4	0,5	12	1,5	14	1,6
0,1–10,0	97	13,7	128	16,3	138	17,2	200	22,6
10,1–20,0	189	26,6	234	29,9	262	32,6	317	35,9
20,1–30,0	162	22,8	194	24,8	207	25,7	207	23,4
30,1–40,0	113	15,9	122	15,6	97	12,1	100	11,3
40,1–50,0	73	10,3	66	8,4	58	7,2	27	3,1
50,1–60,0	45	6,3	20	2,6	18	2,2	14	1,6

72. táblázat • A középiskolák száma és aránya a munkanélküli szülők és a nevelési segélyben részesülő tanulók aránya szerint, 1999/2000–2002/2003

	1999/2000		2000/2001		2001/2002		2002/2003	
	Iskola	%	Iskola	%	Iskola	%	Iskola	%
60,1–70,0	13	1,8	8	1,0	7	0,9	2	0,2
70,1–80,0	7	1,0	5	0,6	2	0,2	2	0,2
80,1–90,0	5	0,7	1	0,1	3	0,4	1	0,1
90,1–100	2	0,3	1	0,1	–	–	–	–
Összesen	710	100,0	783	100,0	804	100,0	884	100,0

66. megállapítás

A táblázatból kitűnik, hogy mind a munkanélküli szülők aránya, mind a nevelési segélyben részesülők aránya tekintetében jelentős mértékű a középiskolák közötti különbség. A 2001., a 2002. és a 2003. évi felméréseket tekintve: míg az iskolák 48-61%-ában a szülők munkanélküliségi aránya 10% alatt maradt, addig az iskolák 6-14%-ában meghaladta a 20%-ot. A nevelési segélyt tekintve: míg az iskolák 17-24%-ában olyan tanulók kerültek a 9. osztályba, amelyeknek kevesebb, mint 10%-a szorult nevelési segélyre, addig az iskolák 5-13%-ában a tanulók több mint 40%-a vett igénybe nevelési segélyt.

73. táblázat • Az összefüggés mértéke a munkanélküli szülők és a nevelési segélyben részesülő tanulók aránya között

		Korrelációs együtthatók			
		Nevelési segélyben részesülők aránya			
		2000	2001	2002	2003
Munkanélküli szülők aránya	2000	0,51			
	2001		0,49		
	2002			0,57	
	2003				0,60

67. megállapítás

Nem meglepő, hogy a szülők munkanélküliségi aránya és a nevelési segély igénybevétele szoros összefüggésben van egymással. Abból a szempontból pozitívnak tekinthető ez a tény, hogy a rászoruló tanulók kapnak anyagi támogatást.

74. táblázat • A munkanélküli szülők, illetve a nevelési segélyben részesülő tanulók arányának összefüggése a településmérettel és a szülők iskolázottságával (a négy felmérésben átlagosan)

	Korrelációs együtthatók				
	Településméret		Iskolázottsági mutatók		
	Lakóhely	Iskola	Apa	Anya	Szülők
Munkanélküliek aránya	0,42	0,43	-0,64	-0,69	-0,66
Nevelési segélyben részesülők aránya	0,28	0,30	-0,61	-0,64	0,63

68. megállapítás

A munkanélküliség összefüggése szorosabb a lakóhely és az általános iskola településének nagyságával, továbbá a szülők iskolázottságával, mint a nevelési segélyben részesülők arányáé. Az iskolázottsági mutatók összefüggése sokkal erősebb, mint a települési mutatóké.

Az általános iskolákra jellemző mutatók

A 9. osztályosok által kitöltött kérdőívekből két olyan mutató készítését terveztük – az általános iskolában működő szakkörök átlagos száma, illetve azon szakkörök átlagos száma, amelyek munkájában a tanulók részt vettek –, amelyek segítségével az alapfokú oktatási intézményeket szeretnénk volna jellemezni. Sajnos az egy adott iskola tanulóitól származó, az egyes intézményekben működő szakkörök számára vonatkozó adatok olyan mértékben tértek el, hogy azokat gyakorlatilag megbízhatatlannak kellett tekintenünk. Ezért a továbbiakban ezen mutató elemzéséről lemondunk.

1999/2000		2000/2001		2001/2002		2002/2003	
Válaszolt	Arány (%)	Válaszolt	Arány (%)	Válaszolt	Arány (%)	Válaszolt	Arány (%)
51 593	2,0	64 352	1,9	69 117	1,7	76 516	1,9

69. megállapítás

A vizsgált négy tanév adatai alapján az látható, hogy a tanulók általános iskolai tanulmányaik során lényegében hasonló arányban vettek részt a különböző szakkörök munkájában. Az adatok elemzésekor azt tapasztaltuk, hogy a szakköri részvétel nincs összefüggésben a szülők iskolázottságával, anyagi helyzetével és az általános iskola településtípusával sem.

A 9. osztályosok általános iskolai tanulmányi eredményei

Az általános iskola 8. osztályában elért eredményeket nyolc tantárgyból (magyar, történelem, idegen nyelv, matematika, fizika, kémia, biológia és földrajz) vizsgáljuk, és figyelembe vesszük e jegyek átlagát is.

Tantárgy	Tanulók száma	Jegyek átlaga	Tanulók száma	Jegyek átlaga	Tanulók száma	Jegyek átlaga	Tanulók száma	Jegyek átlaga
	2000	2000	2001	2001	2002	2002	2003	2003
Magyar nyelv és irodalom	59 841	4,16	67 372	3,94	69 216	3,89	74 551	3,88
Történelem	60 071	3,93	67 547	3,91	69 355	3,86	74 730	3,85
Idegen nyelv	59 746	3,95	67 262	3,96	69 117	3,91	74 479	3,89
Matematika	60 158	3,73	67 588	3,69	69 294	3,65	74 801	3,63
Fizika	59 913	3,73	67 194	3,73	68 968	3,69	74 447	3,67
Kémia	59 989	3,68	67 258	3,65	69 067	3,61	74 479	3,59
Biológia	59 866	4,03	67 135	4,01	68 877	3,96	74 256	3,94
Földrajz	59 321	3,97	67 146	3,96	69 009	3,91	74 277	3,90
Átlag	58 863	3,90	67 313	3,86	69 112	3,81	74 503	3,79

70. megállapítás

Figyelemre méltó, hogy a négy év tantárgyi átlagai nem térnek el lényeges mértékben – bár enyhén csökkennek –, a maximális különbség 0,09. Ez alól a magyar nyelv és irodalom jelent kivételt, ennek 2000. évi átlaga kiugróan magas volt. Ezekből az átlagokból érdekes következtetések vonhatók le a tantárgyak osztályzási gyakorlatára nézve. Általános iskoláinkban magasabb az összes jegyek átlagánál a biológia, a magyar nyelv és irodalom, a földrajz és az idegen nyelvek átlagos eredménye, az összes jegyek átlaga körül van a történelemé, és legalacsonyabb a reáltárgyak (kémia, matematika és fizika) átlaga. Szinte hihetetlen, hogy a matematika és a fizika átlaga a négy tanévben alig tér el egymástól. Ezt igazolják a korrelációs együtthatók is.

	Történelem	Idegen nyelv	Matematika	Fizika	Kémia	Biológia	Földrajz
Magyar	0,95	0,95	0,92	0,92	0,93	0,94	0,93
Történelem		0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95
Idegen nyelv			0,93	0,93	0,94	0,93	0,93
Matematika				0,97	0,96	0,93	0,94
Fizika					0,95	0,93	0,93
Kémia						0,95	0,94
Biológia							0,95

$N_{\text{átlag}} = 618$ iskola

A 78. táblázatból látható, hogy igen nagy az eltérés a középiskolák között abból a szempontból, hogy a 9. osztályokban milyen általános iskolai átlageredményű tanulókkal kezdhetik meg az oktatást.

78. táblázat • Az egyes középiskolákban továbbtanuló diákok általános iskolai tantárgyi átlagainak megoszlása, 1999/2000–2002/2003

Tárgy	Év	4,5–5,0		4,0–4,49		3,5–3,99		3,0–3,49		2,5–2,99		2,5 alatt	
		iskola	%	iskola	%	iskola	%	iskola	%	iskola	%	iskola	%
Magyar	2000	189	26,6	213	30,0	204	28,7	91	12,8	12	1,7	1	0,1
	2001	97	12,4	231	29,5	239	30,5	170	21,7	43	5,5	3	0,4
	2002	100	12,4	210	26,1	244	30,4	191	23,8	56	7,0	2	0,3
	2003	99	11,2	227	25,6	262	29,6	221	25,0	73	8,2	2	0,2
Történelem	2000	119	16,8	193	27,2	203	28,6	158	22,3	37	5,2	0	0,0
	2001	98	12,5	216	27,6	209	26,7	210	26,8	45	5,8	5	0,6
	2002	98	12,2	193	24,0	222	27,6	222	27,6	65	8,1	3	0,4
	2003	96	10,8	221	25,0	249	28,1	225	25,4	90	10,2	3	0,3
Idegen nyelv	2000	106	14,9	200	28,2	200	28,2	167	23,5	36	5,1	1	0,1
	2001	108	13,8	241	30,8	220	28,1	177	22,6	36	4,6	1	0,1
	2002	106	13,2	208	25,9	235	29,2	196	24,4	57	7,1	1	0,1
	2003	107	12,1	229	25,9	255	28,8	216	24,4	74	8,4	3	0,3
Matematika	2000	47	6,6	163	23,0	183	25,8	208	29,3	101	14,2	8	1,1
	2001	48	6,1	159	20,3	202	25,8	229	29,3	135	17,2	10	1,3
	2002	42	5,2	162	20,2	197	24,5	243	30,2	152	18,9	7	0,9
	2003	43	4,9	168	19,0	214	24,2	255	28,8	191	21,6	13	1,5
Fizika	2000	47	6,6	166	23,4	186	26,2	201	28,3	102	14,4	8	1,1
	2001	53	6,8	175	22,4	204	26,1	224	28,6	120	15,3	7	0,9
	2002	57	7,1	167	20,8	199	24,8	240	29,9	133	16,5	8	1,0
	2003	56	6,3	178	20,1	215	24,3	251	28,4	177	20,0	7	0,8
Kémia	2000	41	5,8	156	22,0	175	24,6	217	30,6	117	16,5	4	0,6
	2001	44	5,6	143	18,3	209	26,7	235	30,0	140	17,9	12	1,5
	2002	38	4,7	146	18,2	208	25,9	246	30,6	159	19,8	7	0,9
	2003	35	4,0	154	17,4	211	23,8	275	31,1	202	22,8	7	0,8
Biológia	2000	116	16,3	213	30,0	239	33,7	122	17,2	20	2,8	0	0,0
	2001	121	15,5	230	29,4	260	33,2	152	19,4	20	2,6	0	0,0
	2002	115	14,3	217	27,0	258	32,1	190	23,6	23	2,9	1	0,1
	2003	116	13,1	224	25,3	296	33,4	215	24,3	32	3,6	1	0,1
Földrajz	2000	98	13,8	208	29,3	216	30,4	167	23,5	20	2,8	1	0,1
	2001	105	13,4	218	27,8	247	31,6	195	24,9	18	2,3	0	0,0
	2002	97	12,1	211	26,2	265	33,0	201	25,0	29	3,6	1	0,1
	2003	93	10,5	223	25,2	290	32,8	242	27,3	34	3,8	2	0,2
Összesen	2000	80	11,3	184	25,9	219	30,9	187	26,3	39	5,5	1	0,1
	2001	74	9,5	205	26,2	227	29,0	227	29,0	48	6,1	2	0,3
	2002	67	8,3	196	24,4	239	29,7	233	29,0	67	8,3	2	0,3
	2003	69	7,8	206	23,3	245	27,7	268	30,3	94	10,6	2	0,2

71. megállapítás

A középiskolák 8-11 százalékába a tanulók 4,5 feletti tanulmányi átlaggal kerülnek be, ugyanakkor 31-41 százalékában 3,5 alatt van a 9. osztályokat kezdők általános iskolai tanulmányi eredménye. Nagyon aggasztó, hogy a 3,0 átlag alatti iskolák aránya a vizsgált 4 tanév alatt megkétszereződött

Még súlyosabb a helyzet, ha a reáltárgyak osztályzatait vizsgáljuk. Kémiából, matematikából és fizikából a középiskolák 4-7%-a 4,5 feletti átlagú tanulókkal kezdheti meg a tanítást, ugyanakkor az iskolák 44-55%-a be kell, hogy érje 3,5-es átlagnál gyengébb tanulókkal. Sőt ezen belül az iskolák 15-23 százalékában a tanulók matematika, fizika és kémia átlaga 3,00 alatt marad.

Az is megállapítható a négy tanév adataiból, hogy évről évre nagyobb volt a gyenge, és csökkent a kiváló osztályzatú tanulók aránya. A gyenge tanulók aránya főleg magyarból és történelemből emelkedett, a jeles tanulóké főként magyarból, kémiából, matematikából és történelemből csökkent.

79. táblázat • Az általános iskolai tantárgyak átlagainak összefüggése a települési mutatókkal, a szülők iskolázottságával, a munkanélküliség arányával, a nevelési segélyben részesültek arányával, illetve a szakköri részvételre vonatkozó adatokkal (a négy felmérésben átlagosan)

Tantárgy átlaga	Korrelációs együtthatók							
	Települési mutatók		Iskolázottsági mutatók			Munka- nélküliség	Nevelési segély	Szakköri részvétel
	Lakóhely	Iskola	Apa	Anya	Szülők			
Magyar	-0,14	-0,15	0,61	0,64	0,63	-0,46	-0,54	0,21
Matematika	-0,14	-0,14	0,61	0,64	0,63	-0,46	-0,55	0,20
Összes	-0,17	-0,17	0,65	0,68	0,67	-0,48	-0,57	0,22

$N_{\text{átlag}} = 618$ iskola

72. megállapítás

A tantárgyi átlagok összefüggése a szülők iskolázottságának éveivel meglehetősen erős, gyengébb a munkanélküliség és a nevelési segély százalékával. A tantárgyi átlagok a települési mutatókkal és általános iskolai szakköri részvétellel nem függenek össze.

A nyelvtanulás időtartama iskolai keretek között, illetve azon kívül

A kérdőívekből arról is kaptunk információt, hogy a diákok az általános iskolában egy vagy két nyelvet tanultak-e, ezeket hány évig tanulták, illetőleg hogy ugyanebben az időszakban magánúton tanultak-e egy vagy két nyelvet, és mennyi ideig.

80. táblázat • A 9. osztályosok idegennyelv-tanulásának alapadatai, 1999/2000–2002/2003

Év	Iskolán belül		Iskolán kívül	
	tanulók száma	átlagosan (év)	tanulók száma	átlagosan (év)
2000	59 750	5,64	9 969	2,34
2001	67 871	5,98	11 730	2,39
2002	69 456	5,27	27 912	2,49
2003	75 420	5,64	12 681	2,53

Az általános iskolai nyelvtanulásra vonatkozó kérdésre 2000-ben a tanulók 99,2%-a, 2001-ben 98,1%-a, 2002-ben 98,2%-a, 2003-ban 98,6%-a válaszolt (a többi vagy nem tanult nyelvet, vagy csak nem töltötte ki ezt a rovatot). Az iskolán kívüli nyelvtanulással kapcsolatos kérdésre 2000-ben a diákok 18,4%-a, 2001-ben 19,8%-a, 2002-ben 37,4%-a, 2003-ban 16,6%-a válaszolt, a többi nagy valószínűséggel nem tanult magánúton idegen nyelvet.

81. táblázat • A középiskolák száma és aránya a 9. osztályosok előzetes nyelvtanulásának átlagos éveitől, 1999/2000–2002/2003

Nyelvtanulás átlagos évei	Iskolák száma					Iskolák aránya (%)				
	2000	2001	2002	2003	2000–2003*	2000	2001	2002	2003	2000–2003*
Az általános iskola tantervi kereteiben										
5 év alatt	46	318	231	103	189	6,5	40,8	28,8	11,7	19,5
5–5,4 év	94	188	211	178	255	13,3	24,1	26,3	20,1	26,3
5,41–5,99 év	222	216	277	403	383	31,3	27,7	34,5	45,6	39,5
6,0–6,5 év	157	51	70	161	114	22,1	6,5	8,7	18,2	11,8
6,5 felett	190	7	14	39	29	26,8	0,9	1,7	4,4	3,0
Összesen	709	780	803	884	970	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

81. táblázat • A középiskolák száma és aránya a 9. osztályosok előzetes nyelvtanulásának átlagos évei szerint, 1999/2000–2002/2003

Nyelvtanulás átlagos évei	Iskolák száma					Iskolák aránya (%)				
	2000	2001	2002	2003	2000–2003*	2000	2001	2002	2003	2000–2003*
Magánúton										
1,5 év alatt	79	109	96	30	26	11,4	14,1	11,9	3,5	2,7
1,51–1,9 év	118	184	150	86	164	17,0	23,8	18,7	10,1	17,1
2,0–2,49 év	187	244	248	222	364	26,9	31,6	30,8	26,1	38,1
2,5–2,99 év	151	160	157	243	281	21,8	20,7	19,5	28,5	29,4
3 év felett	159	75	153	271	122	22,9	9,7	19,0	31,8	12,7
Összesen	694	772	804	852	957	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*A négy év átlagos adata.

73. megállapítás

Míg a középiskolák 20-30%-ában a beiratkozó diákok átlagosan több mint három évig tanultak magánúton idegen nyelvet, addig 200 iskolában a 9. osztályt kezdő diákok iskolán kívüli idegennyelvtanulásának átlagos időtartama nem éri el a két évet. A korrelációs együttható (0,06) azt mutatja, hogy az iskolában és a magánúton tanult nyelvek tanulási időtartama közt nincs összefüggés.

Vizsgálható a nyelvtanulás időtartamának összefüggése a települési mutatókkal, a szülők iskolázottságával, a munkanélküliség arányával, a nevelési segélyben részesültek arányával és a szakkörök számára vonatkozó adatokkal. A különböző mutatók közötti kapcsolat erősségét mérő korrelációs együtthatók azt jelzik, hogy a nyelvtanulással töltött idővel nem függenek össze ezek a tényezők. Viszonylag gyenge összefüggést jelez az általános iskola keretében folyó nyelvtanulás időtartama az általános iskolai osztályzatokkal (korrelációs együttható 0,4 körül), de az iskolán kívüli nyelvtanulás éveinek ezekkel sincs kimutatható összefüggése (korrelációs együttható 0,14 alatt).

A KÖZÉPISKOLÁK EREDMÉNYESSÉGÉRE ÉS A 9. OSZTÁLYOSOKRA VONATKOZÓ MUTATÓK ÖSSZEFÜGGÉSEI

A középiskolákban lefolytatott felmérés egyik legfontosabb célja az volt, hogy összefüggéseket keressünk a középiskolába belépő tanulók szociális helyzete, felkészültsége és az iskolák eredményességi mutatói között.

Több éve folyik már az adatgyűjtő-kutató munka, amely objektív ismérvek alapján méri a középiskolák eredményeit. A 266 mutató közül hatot emelünk ki arra a célra, hogy összehasonlítsuk a középiskolák 9. osztályaiban végzett felmérések adataival. Ezek a következők:

- a felsőoktatásba felvettek (F) aránya a 12. osztályok létszámához (L) viszonyítva az 1999–2003 években (F/L mutató);
- a felsőoktatási felvételi vizsgák közös és egységes írásbeli dolgozatainak átlageredményei az 1999–2003 években;
- a felvételre jelentkezők (J) által letett nyelvvizsgák (Ny) aránya az 1999–2003 években (Ny/J mutató);
- az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyeken elért helyezések értéke az 1998–2002 években (OKTV-mutató);
- az Országos Szakmai Tanulmányi Versenyeken elért helyezések értéke az 1998–2002 években (OSZTV-mutató);
- a kb. 70 egyéb országos versenyen elért helyezések értéke az 1998–2002 években (egyéb versenyek mutatója).

A középiskolai tanulmányaikat elkezdő tanulók felmérésének mutatói közül kilencet hasonlítunk össze a fenti eredményességi mutatókkal. Ezek a következők:

- a település típusa, ahol a tanulók többsége az általános iskolát végezte;
- a település típusa, ahol a tanulók laknak;
- a tanulók szüleinek iskolázottsági mutatói;
- a tanulók anyagi háttérének mutatói: a munkanélküli szülők aránya és a nevelési segélyt kapók aránya;

- a tanuló által látogatott szakkörök átlagos száma;
- a tanulók általános iskolai jegyeinek átlageredményei;
- a tanulók általános iskolai matematika jegyeinek átlaga;
- az általános iskolai és az iskolán kívüli nyelvtanulás éveinek átlagos száma.

Vitatható ennek az összehasonlításnak a jogossága, hiszen az 1999/2000-es, a 2000/2001-es, a 2001/2002-es és a 2002/2003-as tanévek 9. osztályos tanulóinak szociális és tanulmányi mutatóit az előző egy-két év középiskolás diákjai által elért eredményekkel veti össze. Természetesen csak akkor lennének támadhatatlanok a következtetések, ha minden évben a felvételizők és a versenyben részt vevők eredményeit az ő korosztályuk 9. osztályos szociális-tanulmányi mutatóihoz hasonlítanánk. Minthogy azonban jogos az a feltételezés, hogy két-három éven belül nem változnak nagymértékben a középiskolát megkezdő tanulók szüleinek iskolázottsági, szociális viszonyai, a tanulók jelentkezési arányai, a körzet, amelyből az iskola toborozza diákjait, az összehasonlítások megtehetőek.

Ha sikerülne a következő években is lefolytatni ezt a felmérést, 2005-ben elérhető lenne, hogy minden középiskola esetében biztonságosan mutathassuk ki a középiskolai tanulás során hozzáadott értéket.

A felsőoktatásba felvettek aránya

A felsőoktatásba felvettek arányának összefüggése azon települések nagyságával, amelyek a középiskola tanulói általános iskoláinak helyét jellemzik

Az azonos nagyságú településtípus általános iskoláiból továbbtanulók aránya (%)	A felsőoktatásba felvettek felvételi aránya (%)			
	Főváros	100 ezer lakos feletti városok	25–100 ezer lakosú városok	25 ezer lakos alatti városok
90 felett	61,9	62,0	64,5	36,0
80–90	42,9	70,6	66,0	35,5
70–79,9	17,6	65,3	60,5	35,0
60–69,9	17,7	52,0	56,3	32,2
50–59,9	15,8	34,6	35,5	9,4
40–49,9	30,6*	32,3	25,8	–
30–39,9	–	29,9	22,3	40,4*
30 alatt	–	48,4*	14,9	–

* Kis elemszám: az adat 6-nál kevesebb iskolára vonatkozik.

74. megállapítás

A nyolc százezer lakosú nagyváros középiskoláiban a legmagasabb a felsőoktatásba felvettek aránya. Átlagosan magasabb e városok azon iskoláiban a felvételi arány, amelyekben a tanulók 10-20%-a más települések általános iskoláiból jött, azoknál az iskoláknál, amelyekbe szinte valamennyi diák az adott város általános iskoláiból érkezett. Rohamosan csökken azonban a felvételi arány, ha a tanulók nagyobb arányban érkeztek a kisebb települések általános iskoláiból. Ugyanez az összefüggés figyelhető meg a 25–100 ezer lakosú közepes városok középiskoláiban is, a felvételi arány az azonos összetételű iskolákban csekély mértékben tér el a nagyvárosok iskoláitól

A főváros iskoláiban alacsonyabb a felsőoktatásba kerülők felvételi aránya, mint a nagy és közepes városokban. Azokban az iskolacsoportokban, amelyekben nagyobb a más települések általános iskoláiból bekerülők aránya, a felvételi arány jelentősen csökken. Abban a 20 fővárosi középiskolában, ahová a tanulók több mint fele kisebb települések általános iskoláiból jött, a felsőoktatásba továbbtanulók aránya kevesebb, mint egynegyede azoknak a középiskoláknak, ahol a szinte csak a főváros általános iskoláinak végzettjei tanulnak tovább.

A kistelepülések középiskoláiban legalacsonyabb a felvételi arány, általában kevesebb, mint a fele a nagy és a közepes városok iskoláinak. Ezekben a kisvárosokban is rohamosan csökken az arány, ha a bejáró tanulók hányada növekszik.

A felsőoktatásba felvettek arányának összefüggése a középiskolába beiratkozó tanulók szüleinek átlagos iskolai végzettségével

83. táblázat • A felsőoktatási felvételi arányok (F/L) és a 9. osztályos tanulók szüleinek iskolázottsága közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Szülők iskolázottságának évei	Szülők		Apa		Anya	
	Iskola	F/L (%)	Iskola	F/L (%)	Iskola	F/L (%)
10–10,99	28	14,09	21	13,67	41	14,61
11–11,99	286	18,24	294	18,32	281	18,77
12–12,50	169	27,66	181	29,51	154	26,78
12,51–12,99	121	42,38	108	42,42	121	40,69
13–13,50	71	53,15	75	51,85	73	54,88
13,51–13,99	58	64,52	57	65,37	60	64,49
14–14,99	78	70,62	71	70,98	80	70,42
15 felett	30	74,93	34	73,04	31	75,38
Összesen/átlagosan	841	37,96	841	37,96	841	37,96

75. megállapítás

Az összefüggések egyértelműek: a magasabb iskolázottságú szülők gyerekeinek lényegesen jobb az esélyei bekerülni a felsőoktatásba, mint a kevésbé iskolázottakénak. Azok az iskolák, ahol a tanulók szüleinek többsége diplomával rendelkezik, ötször-hatszor magasabb felvételi arányt produkálnak, mint ahol a szülők átlagos iskolázottsága alacsonyabb az érettségénél. A korrelációs együttható 0,75.

A felsőoktatásba felvettek arányának összefüggése a középiskolát kezdő tanulók anyagi háttérével

84. táblázat • A munkanélküli szülők aránya és a felvételi arányok összefüggése, 1999/2000–2002/2003

Munkanélküliségi arány (%)	Apa		Anya	
	Iskola	F/L (%)	Iskola	F/L (%)
5 alatt	163	58,71	45	67,58
5–7,50	180	46,32	111	62,37
7,51–10,00	153	28,94	126	46,86
10,01–12,50	118	28,79	138	34,19
12,51–15,00	89	26,59	107	28,35
15,01–20,00	92	25,37	167	26,87
20 felett	46	19,83	147	20,03
Összesen/átlagosan	841	37,96	841	37,96

76. megállapítás

A táblázatból jól látható a munkanélküliségi és a felvételi arány szoros összefüggése. Azokból az iskolákból, ahol a szülők munkanélküliségi aránya 5% alatt van, a tanulók mintegy 60 százaléka kerül a felsőoktatásba, ezzel szemben azokból, ahol a munkanélküliségi arány meghaladja a 20%-ot, a felvételi arány ennek harmada. Az összefüggést a korrelációs együttható is bizonyítja, mely az apák esetében 0,42, az anyák esetében 0,49.

85. táblázat • Az általános iskolában nevelési segélyben részesülők és a felsőoktatási felvételi arányok összefüggése, 1999/2000–2002/2003

Segélyezett aránya (%)	10 alatt	10,0–14,9	15,0–19,9	20,0–24,9	25,0–29,9	30,0–39,9	40 felett	Összesen
Iskolák száma	103	146	147	133	128	120	64	841
Felvételi arány (%)	64,79	54,92	42,62	27,1	23,25	18,84	18,67	37,96

77. megállapítás

A felsőoktatásba való bejutás esélye három és félszeres azokban a középiskolákban, ahol az általános iskolákban nevelési segélyben részesítettek aránya 10% alatti, azokhoz a középiskolákhoz képest, ahol az általános iskolában nevelési segélyben részesítettek aránya 40% feletti. A korrelációs együttható is bizonyítja az összefüggést, amely 0,55.

A 9. osztályos tanulók általános iskolai szakköri részvételének összefüggése a felsőoktatásba felvettek arányával

86. táblázat • Az általános iskolai szakkörökben való tanulói részvétel mértéke és a felvételi arányok összefüggése, 1999/2000–2002/2003

Részvételi szám a szakkörökben	3 felett	2,50–3,00	2,25–2,99	2,01–2,24	2 alatt	Összesen
Iskolák száma	32	113	268	282	146	841
Felvételi arány (F/L)	51,91	52,40	40,51	30,59	32,61	37,96

78. megállapítás

A vizsgált négy tanév adatai alapján úgy tűnik, nincs összefüggés a felsőoktatási felvételi arányok, illetve a 9. osztályt kezdő tanulók korábbi (általános iskolai) szakköri részvételének mértéke között. A kapcsolat erősségét mérő korrelációs együttható is ezt igazolja: értéke 0,23.

A felsőoktatásba felvettek arányának összefüggése a középiskolába beiratkozó tanulók általános iskolai tanulmányi eredményeivel

87. táblázat • A 9. osztályosok általános iskolai tanulmányi eredményei és a felvételi arányok közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Általános iskolai osztályzatok átlaga	Matematika		Összes tantárgy	
	Iskolák száma	Felvételi arány (F/L)	Iskolák száma	Felvételi arány (F/L)
4,5 felett	44	77,23	68	74,31
4,25–4,49	78	62,20	100	60,18
4–4,24	91	52,39	115	45,37
3,75–3,99	106	45,01	111	38,77
3,5–3,74	107	33,57	138	26,53
3–3,49	256	20,88	248	15,83
3 alatt	159	11,80	61	9,73
Összesen/átlagosan	841	37,96	841	37,96

79. megállapítás

Az összefüggés a középiskolába bekerülők általános iskolai osztályzatai és a felsőoktatási felvételi arányok között nagyon szoros, szorosabb, mint az előzőekben tárgyalt mutatók bármelyike esetében. Azoknak a középiskoláknak a tanulói, amelyekbe a beiratkozó diákok általános iskolai jegyeinek átlaga 4,5 felett van, nyolcszor nagyobb eséllyel kerülhetnek a felsőoktatásba, mint azoké, akik nem érték el az általános iskolában a 3-as átlagot. Másképpen fogalmazva, míg a 4,5 feletti általános iskolai átlagú tanulókat felvevő 68 középiskola tanulóinak háromnegyed része bekerülhet a felsőoktatásba, addig a közepes átlag alatti általános iskolai tanulókat felvevő 61 középiskola diákjainak kevesebb, mint tizede reménykedhet abban, hogy bejut valamely egyetemre vagy főiskolára.

A vizsgált négy tanévben az átlagos korrelációs együttható a felvételi arány és az általános iskolai tantárgyak átlagos osztályzatai között 0,82 volt, ez is igen szoros összefüggést jelez.

A felsőoktatásba felvettek arányának összefüggése a középiskolába beiratkozó tanulók általános iskolai nyelvtanulásának átlagos időtartamával

88. táblázat • A középiskolát kezdő tanulók általános iskolai nyelvtanulásának átlagos időtartama és a felvételi arányok összefüggése, 1999/2000–2002/2003

Általános iskolában			Magánúton		
Nyelvtanulás időtartama (év)	Iskolák száma	Felvételi arány (F/L)	Nyelvtanulás időtartama (év)	Iskolák száma	Felvételi arány (F/L)
6 felett	113	40,31	3 felett	96	47,00
5,50–5,99	265	37,75	2,50–2,99	254	51,17
5,00–5,49	307	34,34	2,00–2,49	327	31,88
4,01–4,99	140	44,00	1,51–1,99	144	21,85
4 alatt	16	62,19	1,50 alatt	20	11,74
Összesen/átlagosan	841	37,96		841	37,96

80. megállapítás

Látható, hogy nincs összefüggés a felsőoktatási felvételi arány és az általános iskolában folytatott nyelvtanulás időtartama között (korrelációs együttható: 0,09). A magánúton végzett nyelvtanulástól némileg függ a felvételi arány (korrelációs együttható: 0,33).

A felsőoktatási felvételi írásbeli dolgozatok átlageredménye

A felvételi írásbeli dolgozatok átlageredményének összefüggése azon települések nagyságával, amelyben a középiskola tanulóinak többsége általános iskoláit végezte

89. táblázat • A felvételi írásbeli dolgozatok átlageredménye és a középiskolások általános iskolai tanulmányainak székhelye közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Az azonos nagyságú településtípus általános iskoláiból továbbtanulók aránya (%)	Írásbeli átlagok a felvételi vizsgákon			
	Főváros	100 ezer lakos feletti városok	25–100 ezer lakosú városok	25 ezer lakos alatti városok
90 felett	8,18	9,15	8,63	6,88
80–90	7,30	8,36	7,05	7,52
70–79,9	5,69	7,68	6,64	5,77
60–69,9	5,95	6,16	4,66	3,69
50–59,9	5,51	4,87	7,91	–
50 alatt	6,42	4,23	6,31	–
Átlag	7,25	7,52	7,20	6,88

81. megállapítás

A nyolc 100 000 lakosú nagyváros középiskoláiban legmagasabb a felsőoktatási felvételi írásbeli dolgozatok átlageredménye, ami aszerint csökken, hogy az iskolákban milyen arányban kezdik tanulmányaikat a kisebb települések általános iskoláiból jövő tanulók.

A közepes, 25 000–100 000 lakosú városok középiskoláinak írásbeli átlageredménye lényegesen kisebb a nagyvárosok iskoláinál, és nincs szignifikáns összefüggés az átlag és az iskolákba más települések általános iskoláiból jövő tanulóinak aránya között.

A fővárosi középiskolák felvételiző tanulóinak írásbeli átlaga alacsonyabb, mint a fent bemutatott településtípusok tanulóinak, és ugyancsak nincs statisztikailag bizonyítható összefüggés az átlag és az iskolákba más települések általános iskoláiból jövő tanulóinak aránya között.

A legkisebb települések középiskolái tanulóinak a felvételi írásbeli átlaga a legalacsonyabb, ami tovább csökken azokban az iskolákban, ahol nagyobb a más települések általános iskoláiból jött tanulók aránya.

A felvételi írásbeli átlageredmények és a más települések általános iskolából érkező tanulók aránya között összességében tehát *nincs szignifikáns összefüggés*, ezt a korrelációs együttható is bizonyítja: 0,1.

A felvételi írásbeli dolgozatok átlageredményének összefüggése a középiskolába beiratkozó tanulók szüleinek átlagos iskolai végzettségével

90. táblázat • Az írásbeli dolgozatok átlageredményének összefüggése a középiskolát kezdő tanulók szüleinek átlagos iskolai végzettségével, 1999/2000–2002/2003

Szülők iskolázottságának évei	Szülők		Apa		Anya	
	Iskola	Írásbeli átlag	Iskola	Írásbeli átlag	Iskola	Írásbeli átlag
10,00–10,99	11	5,20	8	5,37	19	4,88
11,00–11,99	191	5,19	197	5,23	190	5,28
12,00–12,50	154	5,77	163	5,87	141	5,68
12,51–12,99	116	6,45	105	6,48	116	6,40
13,00–13,50	65	6,97	68	7,01	66	6,95
13,51–13,99	58	7,76	58	7,83	62	7,83
14,00–14,99	82	8,37	74	8,39	82	8,32
15 felett	32	8,99	36	8,82	33	9,01
Összesen/átlagosan	709	7,23	709	7,23	709	7,23

82. megállapítás

Erős összefüggés olvasható ki a táblázatból a középiskolát elkezdő diákok szüleinek átlagos iskolai végzettsége és a felvételi írásbeli dolgozatok átlagai között. Látható, hogy 3,8 ponttal magasabb azon középiskolák tanulói írásbeli dolgozatainak átlageredménye, amelyekbe a belépő tanulók szüleinek tanulási átlagideje 15 év feletti (diplomás), mint azokénak, ahol a tanulás átlagideje 11 év alatti (szakmunkás). A szülők iskolázottságának és a felvételi írásbeli dolgozatok eredményének szoros összefüggését bizonyítja a korrelációs együttható is, mely 0,65.

A felvételi írásbeli dolgozatok átlageredményének összefüggése a középiskolába beiratkozó tanulók anyagi háttérével

91. táblázat • A munkanélküli szülők aránya és a felvételi írásbeli dolgozatok átlaga közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Munkanélküliségi arány (%)	Apa		Anya	
	Iskola	Írásbeli átlag	Iskola	Írásbeli átlag
5 alatt	158	8,08	50	8,57
5–7,50	171	7,31	105	8,12
7,51–10,00	123	6,42	117	7,12
10,01–12,50	94	6,12	125	6,59
12,51–15,00	69	6,20	90	6,06
15,01–20,00	67	5,95	127	6,06
20 felett	27	5,30	95	5,47
Összesen/átlagosan	709	7,23	709	7,23

92. táblázat • Az általános iskolában nevelési segélyben részesülő tanulók aránya és a felvételi írásbeli dolgozatok átlaga közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Segélyezett aránya (%)	10 alatt	10–14,9	15–19,9	20–24,9	25–29,9	30–39,9	40 felett	Összesen
Iskolák száma	108	140	132	105	104	79	41	709
Felvételi írásbeli átlaga	8,10	7,79	6,97	5,96	5,85	5,34	5,03	7,23

83. megállapítás

A 91. és a 92. táblázatok adatai szoros összefüggést mutatnak a középiskolákba beiratkozók anyagi háttéré és az iskolából felvételizők írásbeli átlaga között. Látható, hogy azoknak a középiskoláknak a felvételizői, amelyek iskolakezdő tanulóinak szülei között a munkanélküliek aránya 5%-nál kevesebb, átlagosan 2,8-3,1 ponttal jobb írásbeli dolgozatot írtak, mint azoknak az iskoláknak a diákjai, ahol a szülők munkanélküliségi aránya 20% feletti. Vagy a másik mutatót tekintve: azoknak a középiskoláknak a felvételizői, amelyek iskolakezdő tanulói általános iskolásként 10%-nál kisebb arányban kaptak rend-

szeres nevelési segítyt, átlagosan több mint 3 ponttal jobb írásbeli dolgozatot írnak, mint azoknak az iskoláknak a diákjai, ahol a nevelési segítyt kapók aránya 40% felett volt.

A szülők anyagi helyzetének és a felvételi írásbeli dolgozatok eredményének összefüggését bizonyítják a 0,42 feletti korrelációs együtthatók is.

A felvételi írásbeli dolgozatok átlageredményének összefüggése a középiskolát kezdő tanulók általános iskolai szakköri részvételével

93. táblázat • A felvételi írásbeli átlageredmények és az általános iskolai szakkörökben való részvétel összefüggése, 1999/2000–2002/2003

Részvételi szám a szakkörökben	3 felett	2,50–3,00	2,25–2,49	2,00–2,24	1,51–1,99	1,50 alatt	Összesen
Iskolák száma	31	105	230	235	99	9	709
Felvételi írásbeli átlaga	7,97	7,80	7,20	6,62	7,13	8,19	7,23

84. megállapítás

A felvételi írásbeli dolgozatok átlageredménye nem függ össze azzal, hogy a középiskolákban továbbtanulók korábbi általános iskolai tanulmányaik során hány szakkör munkájában vettek részt.

A felvételi írásbeli dolgozatok átlageredményének összefüggése a 9. osztályosok általános iskolai tanulmányi eredményeivel

94. táblázat • A felvételi írásbeli átlageredmények összefüggése a 9. osztályosok általános iskolai tanulmányi eredményeivel, 1999/2000–2002/2003

Általános iskolai osztályzatok átlag	Matematika		Összes tantárgy	
	Iskolák száma	Írásbeli átlag	Iskolák száma	Írásbeli átlag
4,5 felett	44	8,73	72	8,53
4,25–4,49	81	7,83	100	7,63
4,00–4,24	91	7,36	110	6,91
3,75–3,99	101	6,67	109	6,33
3,50–3,74	103	6,22	124	5,42
3,01–3,49	215	5,31	171	4,75
3 alatt	74	4,15	23	3,35
Összesen/átlag	709	7,23	709	7,23

85. megállapítás

Szoros az összefüggés az egyes középiskolába beiratkozók általános iskolai jegyeinek átlaga és az iskola tanulói felvételi írásbeli dolgozatainak átlaga között. Azoknak az iskoláknak a tanulói, amelyekbe a beiratkozó tanulók általános iskolai osztályzatainak átlaga 4,5 felett van, előreláthatólag 5,2 ponttal magasabb felvételi írásbeli átlagot produkálnak, mint azoké, amelyek beiratkozó tanulóinak általános iskolai átlagos osztályzata 3,0 alatt van. Az összefüggés szorosságát a korrelációs együttható is jelzi: 0,76.

A felvételi írásbeli dolgozatok átlageredményének összefüggése a középiskolát kezdők általános iskolai nyelvtanulásának átlagos időtartamával

95. táblázat • A felvételi írásbeli dolgozatok átlageredménye és az általános iskolai idegennyelvi-tanulás átlagos időtartama közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Általános iskolában			Magánúton		
Nyelvtanulás időtartama (év)	Iskolák száma	Írásbeli átlag	Nyelvtanulás időtartama (év)	Iskolák száma	Írásbeli átlag
6 felett	100	7,30	3 felett	55	8,23
5,50–5,99	224	7,10	2,50–2,99	261	7,75
5,00–5,49	250	7,02	2,00–2,49	286	6,36
4,00–4,99	120	7,61	1,50–1,99	103	5,84
4 alatt	15	8,57	1,5 alatt	4	4,00
Összesen/átlag	709	7,23	Összesen/átlag	709	7,23

86. megállapítás

Nem fedezhető fel semmilyen összefüggés a felvételi írásbeli dolgozatok átlageredménye és az általános iskolai idegennyelv-tanulás átlagos időtartama között (korrelációs együttható 0,1), a magánúton folytatott nyelvtanulás azonban némiképp összefügg a felvételi írásbeli dolgozatok átlageredményével (korrelációs együttható 0,3).

A felvételre jelentkezők által letett nyelvvizsgák aránya

A felvételre jelentkezők (J) által letett nyelvvizsgák (Ny) aránya (Ny/J mutató) összefüggése a települések nagyságával, amelyben a középiskola tanulóinak többsége általános iskoláit végezte

96. táblázat • A felvételizők általános iskolájának településtípusa és nyelvvizsgaarányaik összefüggése, 1999/2000–2002/2003

Az azonos nagyságú településtípus általános iskoláiból továbbtanulók aránya (%)	Nyelvvizsga/jelentkező arány			
	Főváros	100 ezer lakos feletti városok	25–100 ezer lakosú városok	25 ezer lakos alatti városok
90 felett	69,38	52,04	56,96	32,31
80,0–90	52,92	63,25	59,02	34,23
70,0–79,9	25,90	58,22	59,17	41,70
60,0–69,9	25,80	50,39	47,35	46,62
50,0–59,9	20,01	30,10	33,50	3,92
50 alatt	28,46	21,37	19,60	30,30*
Átlag	47,98	41,07	38,74	33,32

* Nem jellemző adat, csak egy iskolára vonatkozik

87. megállapítás

Településtípus szerint vizsgálva legmagasabb a nyelvvizsgaarány a főváros középiskoláiban, ami nagymértékben összefügg azzal, hogy milyen a középiskolába bekerültek között a más települések általános iskoláiból jöttek aránya. Némileg alacsonyabb a nyelvvizsgaarány a nyolc 100 ezer lakos feletti nagyváros iskoláiban, ám ezekben is attól függ a nyelvvizsgaarány, hogy mekkora a környező települések általános iskoláiban végzők hányada. A kisebb települések középiskoláiban ilyen típusú összefüggés már kisebb mértékben tapasztalható.

A felvételre jelentkezők (J) által letett nyelvvizsgák (Ny) aránya (Ny/J mutató) és a középiskolát kezdők szüleinek átlagos iskolai végzettsége közötti összefüggés

97. táblázat • Összefüggés a felvételizők nyelvvizsgaaránya és a 9. osztályosok szüleinek átlagos iskolai végzettsége között, 1999/2000–2002/2003

Szülők iskolázottságának átlagos évei	Szülők		Apa		Anyá	
	Iskola	Nyelvvizsgaarány	Iskola	Nyelvvizsgaarány	Iskola	Nyelvvizsgaarány
10,00–10,99	31	6,53	25	6,99	43	5,95
11,00–11,99	288	12,19	295	12,79	285	13,25
12,00–12,50	172	22,23	184	23,33	156	21,36
12,51–12,99	121	32,29	108	32,76	121	31,16
13,00–13,50	72	42,79	76	42,74	73	42,70
13,51–13,99	60	57,67	60	59,08	65	57,62
14,00–14,99	83	68,25	75	68,59	83	67,94
15,00 felett	32	84,69	36	80,64	33	85,49
Összesen/átlagosan	859	40,15	859	40,15	859	40,15

88. megállapítás

Azokban a középiskolákban, ahol a tanulmányaikat megkezdő diákok szüleinek tanulással töltött éveinek átlaga 15 év feletti, *tizenháromszor* annyi a felvételre jelentkezők nyelvvizsgáinak aránya, mint azokban, ahol a szülők iskolázottsági éveinek átlaga kevesebb 11 évnél. Az összefüggés tehát igen erős a szülők tanulással töltött évei és a felvételre jelentkezők nyelvvizsgaaránya között. Ezt a megállapítást a korrelációs együttható is megerősíti, mely 0,77.

A felvételre jelentkezők (J) által letett nyelvvizsgák (Ny) aránya (Ny/J mutató) és a középiskolát kezdők szüleinek anyagi helyzete közötti összefüggés

98. táblázat • A munkanélküli szülők aránya és a felvételizők nyelvvizsgaaránya közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Munkanélküliségi arány (%)	Apa		Anya	
	Iskola	Nyelvvizsgaarány	Iskola	Nyelvvizsgaarány
5 alatt	170	62,65	52	67,17
5,01–7,50	183	44,41	109	43,23
7,51–10,00	152	28,14	129	31,51
10,01–12,50	121	24,38	142	24,25
12,51–15,00	91	20,09	109	21,11
15,01–20,00	97	20,03	170	14,15
20 felett	45	9,48	148	8,52
Összesen/átlagosan	859	40,15	859	40,15

99. táblázat • Az általános iskolában nevelési segélyben részesülő tanulók aránya és a felvételizők nyelvvizsgaaránya közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Segélyezett aránya (%)	10 alatt	10,0–14,9	15,0–19,9	20,0–24,9	25,0–29,9	30,0–39,9	40 felett	Összesen
Iskolák száma	111	148	150	130	129	124	67	859
Nyelvvizsgaarány	67,68	50,42	37,87	24,48	17,44	14,24	10,51	40,15

89. megállapítás

Mindkét szempontból képzett mutatók azt jelzik, hogy szoros a kapcsolat a középiskolát kezdő tanulók szüleinek anyagi helyzete és a felsőoktatásba jelentkezők nyelvvizsgaarányai között. Azokban a középiskolákban, amelyekben a 9. osztályokba belépők szüleinek munkanélküliségi aránya 5% alatt van, a felsőoktatásba jelentkezők között a nyelvvizsgaarányok *hétyszer nagyobbak*, mint azokban, ahol a szülők munkanélküliségi aránya 20% feletti.

A nyelvvizsgaarány a felsőoktatásba jelentkezők között *hatszor nagyobb* azokban a középiskolákban, amelyekbe a belépő tanulókat az általános iskolában 10%-nál kisebb arányban részesítették rendszeres nevelési segélyben, mint azokban, ahol a támogatásra szoruló aránya 40% feletti volt.

Az összefüggés meglétét a szülők anyagi helyzete és a felvételre jelentkezők nyelvvizsgaaránya között a korrelációs együtthatók értékei is megerősítik: az apák munkanélküliségi aránya esetében: 0,47; az anyák munkanélkülisége esetében: 0,54; a nevelési segélyben részesülők estében: 0,57.

A felvételre jelentkezők (J) által letett nyelvvizsgák (Ny) aránya (Ny/J mutató) és a beiratkozó tanulók általános iskolai szakköri részvétele közötti összefüggés

100. táblázat • A felsőoktatásba jelentkezők nyelvvizsgaaránya és a kilencedikesek általános iskolai szakköri részvétele közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Részvételi szám a szakkörökben	3 felett	2,50–3,00	2,25–2,49	2,00–2,24	1,50–1,99	1,50 alatt	Összes
Iskolák száma	35	116	272	285	137	14	859
Nyelvvizsgaarány	87,17	52,83	39,81	30,40	38,90	55,62	40,15

90. megállapítás

Nem függ össze a nyelvvizsgaaránnyal, hogy azokban az általános iskolákban, ahonnan a tanulók jöttek, hány szakkör munkájában vettek részt. Ezt mutatja a korrelációs együttható is, amelynek értéke: 0,24.

A felvételre jelentkezők (J) által letett nyelvvizsgák (Ny) aránya (Ny/J mutató) összefüggése a beiratkozó tanulók általános iskolai tanulmányi eredményeivel

101. táblázat • A felsőoktatásba jelentkezők nyelvvizsgaaránya és a kilencedikesek általános iskolai tanulmányi eredményei közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Általános iskolai osztályzatok átlaga	Matematika		Összes tantárgy	
	Iskolák száma	Nyelvvizsgaarány	Iskolák száma	Nyelvvizsgaarány
4,50 felett	44	72,44	72	70,61
4,25–4,49	81	59,70	100	54,11
4,00–4,24	93	46,78	115	39,16
3,75–3,99	106	34,01	115	27,85
3,50–3,74	110	26,22	138	18,52
3,00–3,49	261	15,99	256	10,27
3 alatt	164	6,33	63	3,41
Összesen/átlagosan	859	40,15	859	40,15

91. megállapítás

Az összefüggés erős az általános iskolai jegyek átlaga és a felvételi vizsgára jelentkezők nyelvvizsgaaránya között. Azokban a középiskolákban, ahol 4,5 feletti általános iskolai átlaggal jönnek a tanulók, huszonegyszeres a felvételre jelentkezők nyelvvizsgaaránya, mint azokban, amelyekbe közepes alatti átlaggal érkeznek a diákok. A 4,5 feletti általános iskolai matematikai osztályzatok átlaga is tizenegyszeres nyelvvizsgaarányt prognosztizál, mint a 3-as alatti.

Az összefüggés szorosságát a korrelációs együtthatók is jelzik, amelyek értéke a matematika esetében 0,75, az összes tantárgy átlagának esetében 0,77.

A felvételre jelentkezők (J) által letett nyelvvizsgák (Ny) aránya (Ny/J mutató) és a beiratkozó tanulók általános iskolai nyelvtanulásának átlagos időtartama közötti összefüggés

102. táblázat • A felsőoktatásba jelentkezők nyelvvizsgaaránya és a kilencedikesek általános iskolai nyelvtanulásának átlagos időtartama közötti összefüggés, 1999/2000–2002/2003

Általános iskolában			Magánúton		
Nyelvtanulás időtartama (év)	Iskolák száma	Nyelvvizsgaarány	Nyelvtanulás időtartama (év)	Iskolák száma	Nyelvvizsgaarány
6 felett	121	42,93	3 felett	99	56,92
5,50–5,99	242	39,75	2,50–2,99	258	52,36
5,00–5,49	335	35,15	2,00–2,49	333	28,09
4,00–4,99	144	46,43	1,50–1,99	146	18,76
4 alatt	17	74,96	1,5 alatt	23	5,55
Összesen/átlagosan	859	40,15	Összesen	859	40,15

92. megállapítás

A felvételre jelentkezők nyelvvizsgaarányával nem függ össze, hogy az általános iskolában hány évig tanultak idegen nyelvet, az viszont némileg összefügg, hogy magánúton mennyi ideig tették ezt. A korrelációs együttható az iskolai nyelvtanulás esetében 0,05, a magánúton való nyelvtanulás esetében 0,35.

A tanulmányi versenyek (OKTV, OSZTV és egyéb versenyek) pontszámai

A tanulmányi versenyeken elért eredmények összefüggése a települések nagyságával, amelyekben a középiskola tanulóinak többsége általános iskoláit végezte

A tanulmányi versenyek pontszámai és arányai nem hasonlíthatók össze közvetlenül egymással, hiszen nyilvánvalóan egy kisebb létszámú iskolai csoport esélye a versenypontok megszerzéséhez kisebb, mint egy nagyobb létszámúé. Ezért a továbbiakban a száz 12. osztályos középiskolai tanulóra jutó pontszámokat vizsgáljuk.

Az azonos nagyságú településtípus általános iskoláiból továbbtanulók aránya (%)	OKTV-pontszámok			
	Főváros	100 ezer lakos feletti városok	25–100 ezer lakosú városok	25 ezer lakos alatti városok
90 felett	73,4	25,9	20,9	4,5
80,0–89,9	57,8	43,7	14,7	11,6
70,0–79,9	2,9	20,1	17,4	16,2
60,0–69,9	16,5	21,3	12,1	0,0
50,0–59,9	4,8	16,3	9,0	0,0
50 alatt	78,2	2,5	5,1	0,0
Átlag	35,2	14,8	9,5	6,4
	OSZTV-pontszámok			
90 felett	1,8	0,0	3,5	11,2
80,0–89,9	15,7	0,0	0,7	17,0
70,0–79,9	41,3	1,2	13,7	16,1
60,0–69,9	69,1	21,7	4,8	40,2
50,0–59,9	67,7	27,4	59,2	0,0
50 alatt	135,2	49,3	42,0	0,0
Átlag	39,4	27,6	32,9	12,4
	Egyéb versenyek pontszámai			
90 felett	170,6	181,2	179,6	49,3
80,0–89,9	226,6	282,6	198,0	77,9
70,0–79,9	57,8	166,5	201,5	55,1
60,0–69,9	68,3	157,7	125,3	0,0
50,0–59,9	35,7	72,9	95,6	0,0
50 alatt	330,6	54,7	56,3	0,0
Átlag	125,5	112,1	104,4	53,5

93. megállapítás

Látható, hogy a száz 12. osztályos tanulóra jutó OKTV-pontok tekintetében van némi összefüggés a településméret és a szerzett pontszám között. A nagyvárosok általános iskoláiból merítő középiskolák esetében több mint ötször akkora a száz főre jutó OKTV-pontok száma, mint a kistelepülések általános iskoláinak tanulóit felvevő középiskolák esetében. Nincs viszont összefüggés egyik településtípusban sem a más települések általános iskoláiból jövő aránya és az OKTV pontszámok között.

Az OSZTV-pontok vonatkozásában nem látható következetes összefüggés a középiskolák által szerzett pontok és a között, hogy milyen nagyságú településtípusok általános iskoláinak a tanulóit képezik tovább.

Az egyéb versenyek tekintetében már van egyfajta összefüggés, bár nem olyan erős, mint az OKTV-k vonatkozásában.

A korrelációs együtthatók megerősítik az előző megállapításokat a versenyeken szerzett pontszámok és az általános iskolák településtípusai között. Ezek az OKTV esetében 0,18, az OSZTV esetében 0,01, az egyéb versenyeknél 0,14.

A tanulmányi versenyeken elért eredmények összefüggése a beiratkozó tanulók szüleinek átlagos iskolai végzettségével

104. táblázat • A középiskolát kezdő tanulók szüleinek átlagos iskolai végzettsége és az országos versenyek eredményei száz 12. osztályos tanulóra vetítve, 1999/2000–2002/2003

Szülők iskolázottságának átlagos éve	Iskolák száma	OKTV		OSZTV		Egyéb versenyek	
		iskola	pontszám	iskola	pontszám	iskola	pontszám
10,00–10,99	31	0	0,0	9	14,8	14	53,1
11,00–11,99	288	39	1,0	180	31,9	202	33,1
12,00–12,50	172	55	2,9	122	38,2	142	49,6
12,51–12,99	121	68	8,6	57	39,9	108	90,4
13,00–13,50	72	44	9,8	13	22,7	62	109,4
13,51–13,99	60	50	20,7	5	13,5	55	161,1
14,00–14,99	83	73	51,0	2	0,2	77	244,2
15,00 felett	32	28	170,6	2	3,3	30	445,8
Összesen/átlagosan	859	357	14,9	390	27,7	690	97,5

94. megállapítás

Az OKTV-n és az egyéb versenyeken szerzett száz 12. osztályos tanulóra jutó pontok szoros összefüggésben vannak a szülők iskolázottságával. Az OSZTV-ken szerzett pontok nem mutatnak ilyen összefüggést. Az OKTV-n és az egyéb versenyeken azoknak a középiskoláknak a tanulói érik el a helyezéseket, ahol a szülők iskolázottsága magasabb fokú.

Az OKTV-n abban a 31 iskolában, ahol a szülők iskolázottságának éve tizenegynél kevesebbek (átlagosan kevesebb az érettségi nélküli szülő, mint az érettségizett) nem szereztek az elmúlt öt évben még egyetlen dicséretet sem. Abból a 32 iskolából viszont, ahol a szülők iskolázottságának éve meghaladják a 15 évet (a többség legalább főiskolát végzett) 28 iskolából átlagosan mindegyik tanuló 1,7 pontot ért el (azaz 9-10. helyezést produkált valamelyik tárgyból az országos versenyen).

Nagyon érdekes az OSZTV pontjainak a megoszlása. Minthogy ezeken a versenyeken a szakközépiskolák tanulói vesznek részt, azoknak a középiskoláknak a tanulói érik el a legmagasabb pontszámokat, akiknek szülei átlagosan 11–13 évet töltöttek el tanulással, ezeket követik azok a középiskolák, ahol a szülők átlagos iskolázottsága 13–14 év. E két iskolacsoportnál jóval kevesebb pontot szereztek azok az iskolák, ahol a szülők 14 évnél többet töltöttek el tanulással (ezek többségükben gimnáziumok), és azok, amelyekben a tanulók szülei átlagosan 11 évnél kevesebbet tanultak.

A korrelációs együtthatók természetesen igazolják a fenti megállapításokat, a szülők iskolázottságának az összefüggése az OSZTV esetében nem áll fenn (korrelációs együttható 0,09), az OKTV és az egyéb versenyek esetében közepes (korrelációs együttható 0,36, illetve 0,37).

A tanulmányi versenyeken elért eredmények összefüggése a beiratkozó tanulók anyagi helyzetével

105. táblázat • A munkanélküli szülők, valamint az általános iskolában nevelési segélyben részesülő tanulók aránya és az országos versenyek száz 12. osztályos tanulóra vetített pontszámainak az összefüggése, 1999/2000–2002/2003

Munkanélküli szülők				Nevelési segélyben részesülők			
Arány (%)	OKTV-pont	OSZTV-pont	Egyéb verseny	Arány (%)	OKTV-pont	OSZTV-pont	Egyéb verseny
5 alatt	76,5	12,6	242,9	10 alatt	37,8	25,5	182,6
5,01–7,50	21,6	27,8	159,1	10,1–14,9	31,7	24,0	179,8
7,51–10,00	7,0	34,0	89,2	15,0–19,9	11,6	23,6	89,6
10,01–12,50	6,2	32,1	70,1	20,0–24,9	2,9	40,0	64,2
12,51–15,00	3,0	32,3	53,8	25,0–29,9	2,1	31,0	37,6
15,01–20,00	1,8	25,1	35,1	30,0–39,9	2,0	25,8	25,4
20 felett	4,7	17,1	24,6	40 felett	6,1	20,2	29,5
Átlagosan	14,9	27,7	97,5	Átlagosan	14,9	27,7	97,5

95. megállapítás

Az OKTV és az egyéb versenyeken szerzett pontok némi összefüggést mutatnak a család anyagi helyzetét jelző mindkét mutatóval, az OSZTV tekintetében viszont semmilyen összefüggés nincs. Érdekes, hogy bár az OKTV-k esetében a 100 tanulóra jutó pontok a munkanélküliségi és a nevelési segélyezettség arány növekedésével egyaránt csökkennek, a leghátrányosabb helyzetű kategóriában (20%-os munkanélküliségi arány felett) némileg magasabb a szerzett pontok átlaga, mint az ezt megelőző két kategóriában. Hasonló a helyzet az egyéb versenyeknél a nevelési segélyek esetében is.

Egyértelmű viszont mindkét versenytípusnál, hogy a legelőnyösebb anyagi helyzetű iskolák (5% alatti munkanélküliség, illetőleg 10% alatti nevelési segély arány) esetében 10-16-szor, illetve 6-szor annyi pontot szereznek, mint a leghátrányosabb helyzetűek.

Alátámasztják ezeket a megállapításokat a szülők anyagi helyzetének mutatói és a versenyeken szerzett pontok közötti korrelációs együtthatók is. Ezek a következők:

Száz tanulóra jutó OKTV-pontok	Munkanélküliségi arány	0,22
	Nevelési segély aránya	0,20
Száz tanulóra jutó egyéb verseny-pontok	Munkanélküliségi arány	0,27
	Nevelési segély aránya	0,27
Száz tanulóra jutó OSZTV-pontok	Munkanélküliségi arány	0,06
	Nevelési segély aránya	0,05

A tanulmányi versenyeken elért eredmények összefüggése a szakkörök számával, amelyekben az általános iskolában a tanulók részt vettek

106. táblázat • Az országos versenyek száz 12. osztályos tanulóra vetített pontszámának és az általános iskolai szakkörökben való részvételnek az összefüggése, 1999/2000–2002/2003

Részvételi szám a szakkörökben	3 felett	2,5–3,0	2,25–2,49	2,0–2,24	1,5–1,9	1,5 alatt	Összes
OKTV-pontszám	41,9	25,5	16,6	6,1	13,6	103,0	14,9
OSZTV-pontszám	13,9	15,0	26,5	30,9	39,7	3,6	27,7
Egyéb versenyeken szerzett pont	168,6	144,4	96,5	67,7	115,2	218,6	97,5

96. megállapítás

Mind a táblázat, mind a 0,07 alatti korrelációs együtthatók azt bizonyítják, hogy az általános iskolai szakkörökben való részvétel nincs semmilyen összefüggésben a különböző középiskolai versenyeken szerzett pontokkal.

A tanulmányi versenyeken elért eredmények összefüggése a beiratkozó tanulók általános iskolai tanulmányi eredményeivel

107. táblázat • A középiskolát kezdő tanulók általános iskolai eredményeinek összefüggése az országos versenyek eredményeivel, 1999/2000–2002/2003

Általános iskolai osztályzatok átlaga	Matematika			Összes tantárgy		
	OKTV-pont	OSZTV-pont	Egyéb verseny	OKTV-pont	OSZTV-pont	Egyéb verseny
4,5 felett	69,4	22,8	324,0	57,0	20,6	275,7
4,25–4,49	27,9	26,5	161,3	26,8	19,1	139,4
4,00–4,24	18,0	15,2	106,3	11,0	19,2	83,7
3,75–3,99	11,8	25,2	80,1	8,9	29,9	71,5
3,50–3,74	5,7	38,6	54,9	2,3	41,0	47,0
3,00–3,49	1,9	27,8	49,5	0,5	32,5	39,1
3 alatt	0,2	37,3	29,0	0,6	33,4	38,5
Összesen	14,9	27,7	97,5	14,9	27,7	97,5

97. megállapítás

Az összefüggés az OKTV és az egyéb versenyek esetében egyértelmű, az OSZTV-k esetében viszont nincs. Az OKTV-n a pontok 77%-át, az egyéb versenyeken a pontok 59%-át azoknak a középiskoláknak a diákjai szerzik meg, amelyekbe a beiratkozó diákok együttesének általános iskolai átlageredménye 4,25 felett van. Ez a 126 iskola kevesebb, mint egynolcada a magyar középiskoláknak. A korrelációs együtthatók:

Versenyek	Matematika 2000–2003	Összes tárgy átlaga 2000–2003
OKTV 1998–2002	0,35	0,35
OSZTV 1998–2002	0,07	0,03
Egyéb versenyek 1998–2002	0,44	0,43

A tanulmányi versenyeken elért eredmények összefüggése a beiratkozó tanulók általános iskolai nyelvtanulásának átlagos időtartamával

108. táblázat • A középiskolát kezdő tanulók általános iskolai nyelvtanulásának összefüggése az országos versenyek eredményeivel, 1999/2000–2002/2003

Általános iskolában				Magánúton			
Nyelvtanulás időtartama (év)	OKTV-pont	OSZTV-pont	Egyéb verseny	Nyelvtanulás időtartama (év)	OKTV-pont	OSZTV-pont	Egyéb verseny
6 felett	14,8	30,3	113,6	3 felett	40,8	24,7	142,1
5,50–5,99	14,0	32,9	94,1	2,50–2,99	28,1	22,0	154,4
5,00–5,49	10,2	28,4	81,7	2,00–2,49	4,2	35,1	61,9
4,00–4,99	23,8	9,0	121,2	1,50–1,99	1,4	21,4	44,2
4 alatt	137,5	8,3	316,0	1,5 alatt	0,4	27,6	40,6
Összesen	14,9	27,7	97,5	Összesen	14,9	27,7	97,5

98. megállapítás

A versenyeken szerzett pontok és a középiskolákba beiratkozó tanulók általános iskolai nyelvtanulásának időtartama között nincs összefüggés. A korrelációs együtthatók is ezt bizonyítják (lásd 109. táblázat).

Az e fejezetben vizsgált összefüggések összehasonlítása

109. táblázat • Az e fejezetben vizsgált összefüggések mértéke (korrelációs együtthatók átlaga)

Eredményességi mutatók 1999–2003	Település-mutató	Iskolázottság			Munka-nélküliségi arány	Nevelési segély	Szakköri részvétel	Nyelvtanulás		Átlagok	
		apa	anya	szülők				iskola	magánút	Mate-matika	Összes tantárgy
Felvételi arány F/L	-0,19	0,74	0,75	0,75	-0,45	-0,55	0,23	0,09	0,33	0,79	0,81
Írásbeli átlag	-0,09	0,65	0,66	0,65	-0,39	-0,49	0,25	0,10	0,30	0,72	0,76
Nyelvvizsgaarány	-0,31	0,77	0,77	0,77	-0,51	-0,57	0,24	0,06	0,35	0,75	0,77
OKTV-pontok	-0,18	0,37	0,36	0,37	-0,21	-0,20	0,07	0,02	0,18	0,35	0,35
OSZTV-pontok	-0,01	0,10	0,08	0,09	-0,05	-0,05	0,05	0,13	0,01	0,07	0,03
Egyéb versenyek	-0,14	0,36	0,36	0,36	-0,25	-0,27	0,05	0,03	0,14	0,44	0,43

99. megállapítás

Erős összefüggés mutatkozik:

- a felvételi arány – az általános iskolai átlagok (0,81),
- a jelentkezők nyelvvizsgaaránya – az általános iskolai átlagok (0,77),
- a jelentkezők nyelvvizsgaaránya – a szülők iskolázottsága (0,77),
- a felvételi írásbeli átlagok – az általános iskolai átlagok (0,76),
- a felvételi arány – a szülők iskolázottsága (0,75),
- a felvételi írásbeli átlagok – a szülők iskolázottsága (0,65);

közepes összefüggés észlelhető:

- a jelentkezők nyelvvizsgaaránya – a szülők anyagi helyzete (0,51-0,57),
- a felvételi arány – a szülők anyagi helyzete (0,45-0,55),
- a felvételi írásbeli átlagok – a szülők anyagi helyzete (0,39-0,49),
- az egyéb versenyek pontszámai – az általános iskolai átlagok (0,43);

gyenge az összefüggés

- az OKTV-pontok – a szülők iskolázottsága (0,37),
- az egyéb versenyek pontszámai – a szülők iskolázottsága (0,36),
- az OKTV-pontok – az általános iskolai átlagok (0,35),
- a jelentkezők nyelvvizsgaaránya – a magánúton folytatott nyelvtanulás évei (0,35),
- a felvételi arány – az általános iskolai magánúton folytatott nyelvtanulás évei (0,33),
- a felvételi írásbeli átlagok – az általános iskolai nyelvtanulás évei között (0,30).

A többi eredményességi mutató és a szociokulturális mutatók közötti összefüggés kétséges.